

Perusopetuksen yleisten tavoitteiden ja tuntijaon uudistamisen työryhmä
Opetushallitus, PL 380, 00531 HELSINKI

Pääkaupunkiseudun ateistit ry:n kanta uskonnon ja elämänkatsomustiedon opetuksesta

Haluamme esittää kantamme, vaikka olemmekin ehkä turhan myöhässä.

Yhdistyksemme toiminnasta. Kantamme ilmenee jo käytännön toiminnastamme.

a) Olen jäsenenä ollen tai sen puheenjohtajana tehnyt erityisesti seuraavat kantelut.

- Kantelin eduskunnan oikeusasiamiehelle (EOA:lle) Helsingin kaupungin opetustoimesta (2003) ja Espoon kaupungin opetustoimesta (2003) sekä tällöin välillisesti Opetushallituksen tiedotteista (2003). Opetushallitus joutui korjaamaan (2006) tiedotteitaan osaksi kanteluideni tähden. Kantelin EOA:lle Opetushallituksen uusista tiedotteista (2006) sekä uudestaan Helsingin kaupungin opetustoimesta (2006) ja Espoon kaupungin opetustoimesta (2006). Kanteluideni yksi tavoite oli, että koko valtakunnassa jokainen peruskoulun oppilas ja lukion opiskelija olisi lähtökohtaisesti siinä katsomusaineopetusjärjestelyssä, joka määräytyy hänen uskonnollisesta asemastaan; siis enemmistöön eli käytännössä ev.-lut. kirkkoon kuuluva ev.-lut. opetuksessa; ortod. kirkkoon kuuluva ortod. opetuksessa, uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton elämänkatsomustiedon opetuksessa ja rekisteröityyn uskonnolliseen yhdyskuntaan (siis muuhun uskonnonvapauslain mukaiseen uskonnolliseen yhdyskuntaan kuin valtionkirkkoihin) kuuluva peruskoulussa perusopetusasetuksen määräämässä muussa (kuin katsomusaine)opetuksessa tai järjestetyssä toiminnassa. Poikkeukseen tästä tilanteesta tarvittaisiin huoltajan 1.8.2003 jälkeen tekemä ja KHO:n marraskuussa 2004 antaman ennakkoratkaisun jälkeen huoltajien yhdessä tekemä ilmoitus, pyyntö tai ratkaisu. Kanteluideni (2003) toinen tavoite oli, että koulun uskonnollisista tilaisuuksista on voitava saada vapautus omantunnon syistä oppilas huoltajan ilmoituksella ja opiskelija omalla ilmoituksellaan.

- Kantelin EOA:lle Rauman kaupungin opetustoimesta (2009) ja Seinäjoen kaupungin opetustoimesta (2009) niiden uskonnon opetusta ja elämänkatsomustiedon opetusta koskevien tiedotteiden ja lomakkeiden ollessa vanhan lainsäädännön mukaiset. Yllä kuvaamani tavoitteen toteutuminen eli lain noudattaminen on siis eri kunnissa (myös Helsingissä ja Espoossa) vielä kaukana.

- Kantelin oikeuskanslerille (OK:lle) alle 1-vuotiaiden lasten uskonnollisesta asemasta (2003); vaadin, että jos huoltajat yhdessä päättävät säilyttää lapsen syntymähetken mukaisen lapsen tyhjän uskonnollisen aseman vailla uskonnollisten yhdyskuntien jäsenyyksiä, päätös on voitava saada merkityksi väestörekisteriin estämään mahdollinen, mutta (OK:nkin mielestä) laiton lapsen huoltajana toimivan äidin toissijainen päätös liittää lapsi sen jälkeen uskonnolliseen yhdyskuntaan. Kantelu liittyy tietysti siihen, että vain kirkkoon kuulumaton lapsi voi välttää uskonnonopetuksen.

- Kantelin OK:lle Väestörekisterikeskuksen uskonnollisesta yhdyskunnasta eroamiseen tai sellaiseen liittymiseen tarkoittamista lomakkeista (2003); vaadin, että ne oli muotoiltava niin, että huoltajat yhdessä saattavat lomaketta käyttäen omasta uskonnollisesta asemastaan riippumattomasti ilmoittaa lapsen eronneeksi uskonnollisesta yhdyskunnasta tai pyytää lapsen ottamista uskonnollisen yhdyskunnan jäseneksi, 12 vuotta täyttäneen lapsen tapauksessa tämän omalla kirjallisella suostumuksella. Nyt lomakkeet ovat kunnossa.

Tätä uuden uskonnonvapauslain erästä merkittävintä parannusta, joka antaa huoltajille mahdollisuuden (vaikkapa lapsen itsensä aloitteesta) irrottaa lapsi kirkon jäsenyydestä ja sen perusteella uskonnonopetuksesta, asettui eduskunta jälkikäteen juuri tästä syystä vastustamaan lausumallaan hallitukselle (2003). Eduskunta luopui lausumasta (2007) hallituksen toimenpidekertomuksen käsitteilyn yhteydessä muistakin syistä kuin siitä eduskunnan hallintovaliokunnalle vuosittain esittämästäni muistutuksesta, että lausuman tavoitteleva lakimuutos olisi kierrettävissä.

Nimittäin, jos uskonnonvapauslakia olisi lausuman tähden muutettu uskonnonvapauskomitean ehdotuksen mukaiseksi ja siis sallittu alle 15-vuotiaan lapsen uskonnollinen asema muutettavaksi vain sellaiseksi kuin yhdellä hänen huoltajistaan jo on tai jollaiseksi se samalla muuttuu, niin kirkkoon kuuluvat huoltajat olisivat kuitenkin voineet itse kirkon jäseninä säilyen irrottaa lapsen kirkon jäsenyydestä yhdellä kirjeellä kirkkoherranvirastoon: kirjeessä ensin yksi huoltajista ilmoittaisi eroavansa kirkosta, tämän jälkeen kirjeessä huoltajat yhdessä ilmoittaisivat lapsen eronneeksi kirkosta ja lopuksi kirjeessä juuri kirkosta eronnut (konfirmoiduksi olettamani) huoltaja ilmoittaisi liittyvänsä takaisin kirkkoon; tällöin lapsi jäisi kirkon ulkopuolelle, sillä seuraamisautomaattikka olisi kuitenkin purettu. Se, että uskonnonvapauskomitea ei tätä mahdollisuutta huomannut (ja että toisaalta itse oivalsin sen vasta jälkikäteen), selittää, miksi uskonnonvapauslaissa on toisiaan muistuttavat 12 ja 15 vuoden ikäraajat.

Itse asiassa uskonnonvapautta koskee myös neljäs ikäraja, kirkosta eroamisen ja kirkkoon liittymisen mahdollisuutta koskevan tiedon saamisen tosiasiallinen 13–14 vuoden ikäraja, sillä seikka arvatenkin tulee esille 8. vuosiluokan syksyllä rippikoulusta puhuttaessa. Tietysti tämän ikärajan tulisi perustavammin olla uskonnonvapauslakiin sisältyvä 12 vuoden ikäraja.

- Kantelin OK:lle ev.-lut. kirkon käytännöstä siunata hautaan kirkkoon kuulumaton vainaja ilman tämän (toivomuksen tai suostumuksen muodossa) jättämää kirjallista lupaa (2004). Kantelin OK:lle samoista syistä ja samoin lakiperustein alustavasti tunnistettujen uskonnottomien tsunamin kuolonuhrien ruumiiden kotiuttamisessa järjestetyistä ekumeenisista muistohetkistä (2005) ja matkaansaattohartauksista (2005). Vainajan eläessään tekemä ratkaisu olla kuulumatta kirkkoon on kanteluideni mukaan otettava ensisijaiseksi ilmaisuksi vainajan katsomuksesta sekä tahdosta hautaamisensa suhteen. Samoinhan olen yllä mainituissa kanteluissani vaatinut koulun ottamaan huomioon ensisijaisesti sen, jos lapsi ei kuulu kirkkoon.

Nämä hautarauhakanteluni koskivat siis tilannetta, jossa ihmisen katsomuksen varteenottaminen ja hänen muistonsa kunnioittaminen ovat muiden käsissä. Tieteen vastainen uskonnonopetus taas kohtaa lapsen ilman, että hänellä on edes valmiuksia, saati pitkään aikaan, jos koskaan, oikeuksiakaan torjua sitä. Molemmissa tapauksissa — lapsen ja vainajan — kirkko hyväksikäyttää puolustuskyvyttöä.

- Kantelin EOA:lle puolustusvoimien uskonnollisista tilaisuuksista, kirkollisista oppitunneista ja sotilaspeleistä (2009); vaadin, että kuten jo koulussa, niin vastaavasti puolustusvoimissa on myös kirkkoon kuuluvan voitava ilmoituksellaan saada omantunnonsyistä vapautus uskonnon (hartauden) harjoittamisesta ja, kuten aikuislukiossa, voitava vapaasti valita kirkollisten oppituntien sijaan elämäntutkimustiedon opetus, joka sen perusteella ei kuitenkaan saa muuttua uskonnolliseksi.

- Kantelin Lapin lääninhallitukselle Rovaniemen kaupungin Sinetän peruskoulun luokilla 1–6 opettajan johtamista ruokarukouksista (2009); vaadin rukoukset lopetettaviksi, koska eduskunnan päätökset eivät anna niille pohjaa ja koska huoltajan ilmoituksesta rukouksiin osallistumattomia ei sijoitettu eri tilaan (ja sitten mahdollisesti järjestetty siellä muuta opetusta tai toimintaa), vaikka Opetushallituksen koulun uskonnollisia tilaisuuksia koskevia ohjeita soveltaen siten olisi ehdottomasti ollut meneteltävä.

b) Yhdistyksemme vastustaa kaikki luokka-asteet käsittävää, kaikille yhteistä ja kaikille pakollista uskontotieto-oppiainetta, sillä uskonnonopetuksesta siinä on kyse. Yhdistyksemme järjesti mielenosoituksen Helsingin eurooppalaisen koulun uskontotieto-oppiaineen pakollisuutta vastaan koulun avajaispäivänä 18.8.2008 ja vaati kouluun palautettavaksi uskontotiedon vaihtoehdoksi varsinaisten Eurooppa-koulujen tunnustuksettoman eli sekulaarin etiikan eli käytännössä elämäntutkimustiedon. Olen kirjoittanut (2008–2010) pakollista uskontotietoa vastaan yhdeksän mielipidekirjoitusta sanomalehdissä ja kertonut, että ateistit kantelisivat kansainvälisiin ihmisoikeuselimiin, jos sellainen säädettäisiin Suomen peruskouluun tai lukioon.

Yhdistyksemme kannanotto. Tavoitteemme on, että julkisen vallan koulusta poistetaan uskonnonopetus ilman sen naamioimista uskontotiedoksikaan ja että koulusta myös lakkautetaan uskonnolliset

tilaisuudet ja uskonnon harjoittaminen muissa oppiaineissa. Tavoitteemme on siis sekulaari koulu. Tavoitteemme perustelemme sillä, että uskonnonopetuksen edustama uskonnollinen todellisuuskäsitys on vastoin sitä tieteellistä todellisuuskäsitystä, jota koulun muut oppiaineet edustavat. Jos vaikka jotkut jäsentäisivätkin elämänsä uskonnosta käsin, koulun ei pidä niin tehdä.

Vastustamme ehdottomasti eri tahojen esittämää uskontotieto-oppiainetta, sillä sekin olisi uskonnonopetusta, mutta pakotettuna kaikille.

Vastustamme elämäntietämisen avaamista peruskoulussa ja nuorisolukiassa ev.-lut. kirkon jäsenille liian vaarallisen uhkana opetuksen luonteelle. Kirkko on ilmoittanut olevansa kiinnostunut siitä, mitä sen jäsenille opetetaan. Tämä kiinnostus ei saisi ulottua koskemaan elämäntietämisen opetusta. Opetuksen uskonnoton luonne voisi jo nykyisellään kärsiä siitä, että opetukseen osallistuisi paljon uskonnollisiin yhdyskuntiin kuuluvia. Aikuislukioissa vapaa elämäntietämisen valinta ei kaikeksi ole johtanut opetuksen luonteen kärsimiseen, eikä siihen saisi johtaa myöskään toivoakseni pian puolustusvoimissakin toteutuva elämäntietämisen vapaa valinta.

Käsittääksemme elämäntietämisen sinänsä kyllä sopisi jokaiselle oppilaalle. Opetusministeri Henna Virkkunen toteaa vastauksessaan eduskunnassa tehtyyn kirjalliseen kysymykseen (KK 636/2009 sp), että elämäntietäminen lähtee pelkistä eettisistä kysymyksistä ja että ateistista opetusta ei Suomessa säädösten mukaan ole. Jos uskontojen esittelyn tapa elämäntietämisen tuotantaisi kuvitellussa sekulaarissa koulussa riidan, esittely pitäisi siirtää historian opetukseen, kuten jo muutenkin.

Elämäntietämisen opetuksesta pitäisi kunnissa tiedottaa paljon paremmin kuin nykyisin. Kanteluissani olen nähnyt, että kunnat päinvastoin yrittävät venkoilemalla saada uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumattomat oppilaat uskonnonopetukseen.

Uskonnonopetuksen sisältöön emme kuvittele voivamme vaikuttaa. Tietenkin kritisoidemme opetuksen luonnetta, mutta korjausehdotuksemme on koko opetuksen poistaminen.

Mielestämme uskonnon oppituntien määrää on vähennettävä ja erityisesti koulun alussa, jotta lapsi voisi paremmin vastustaa uskonnon syöttämistä hänelle. Itse asiassa opetuksen alku pitäisi siirtää paljon myöhemmäksi. Tämähän myös sopii sekä perusopetuksen yleisten tavoitteiden että tuntijaon uudistamiseen.

Mielestämme ihmisen oikeutta päättää itse uskonnollisesta asemastaan on lisättävä. Oman kantani mukaan 12 vuotta täyttäneen tulisi saada liittyä uskonnolliseen yhdyskuntaan tai erota siitä omalla päätöksellään; tällöin hänen tulisi myös saada päättää katsomusopetuksestaan jo peruskoulussa samojen sääntöjen mukaan kuin lukiassa. Siis uskonnollisiin yhdyskuntiin kuulumaton oppilas olisi elämäntietämisen opetuksessa ellei hän omasta ilmoituksestaan osallistuisi uskonnonopetukseen; kirkon jäsenenä vapaaehtoisesti olevien olisi taas pakosti oltava uskonnonopetuksessaan. Tämä epäsymmetria tarvittaisiin, jotta ei olisi sitä vaaraa uskonnottoman vähemmistön syrjimisestä, että elämäntietäminen uskonnollistuisi.

On huomattava, että uskonnonopetuksesta vapautumisen saaminen on oikeastaan kirkosta eroamisen syistä syvin mahdollinen; siinä kirkkoa mitataan sen opin perusteella. Kirkollisia seremonioita itselleen kaipaavien oppilaiden olisi otettava sietääkseen uskonnonopetus. Vasta sekulaarissa valtiossa sidos purkaantuisi, mutta sekulaaria valtiota ei voi tehokkaasti ajaa kirkon jäsenenä pysyen.

Uskonnonopetuksen ongelmia ei työryhmä voi itse ratkaista, sillä uskonnonvapauslaki ja perusopetuslaki on sidottu toisiinsa. Mutta koska perusopetuksen yleisiin tavoitteisiin voisi ja mielestämme pitääkin lukea totuuden ja vapauden edistämisen, niin työryhmän tulisi mielestämme esittää, että uskonnonvapauslakia tulisi muuttaa niin, että ihminen pääsisi päättämään uskonnollisesta asemastaan varhemmin kuin nyt ja sitä kautta vapautumaan uskonnonopetuksesta.

Dosentti Jouni Luukkainen

Puheenjohtaja, Pääkaupunkiseudun ateistit ry (www.ateistit.fi)

Wallininkuja 2 C 53, 00530 HELSINKI

P. (09) 191 51443, (09) 7534 703; jouni.luukkainen@helsinki.fi